
Н. М. Внукова, Н. В. Кузьминчук

**СОЦІАЛЬНЕ
СТРАХУВАННЯ**

Навчальний посібник

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України як
навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів*

**Київ
КОНДОР**

2006

УДК 369 (075)
ББК 65.272 Я 73
В 69

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України як навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів (Лист МОНУ №14/18.2-11.28 від 28.04.2006 р.)

Рецензенти:

Науменкова С. В. — завідувач кафедри фінансів Української академії банківської справи, доктор економічних наук, проф.;

Успенко В. І. — завідувач кафедри біржової, страхової та банківської справи Харківського державного технічного університету будівництва та архітектури, проф.;

Азаренков Г. Ф. — доцент кафедри економічного аналізу Харківського національного економічного університету.

Внукова Н. М., Кузьминчук Н. В.

В 69 Соціальне страхування: Навчальний посібник. — К.: Кондор, 2006. — 350 с.

ISBN 966-351-041-2

Посібник відповідає програмі курсу „Соціальне страхування”, затвердженої Міністерством освіти і науки України. Містить теоретичні основи вивчення фінансової діяльності суб’єктів та учасників системи соціального страхування. Розглянуті функції, особливості організації та функціонування системи соціального забезпечення в Україні, засоби та методи його регулювання. Подано результати фінансової звітності Фондів соціального страхування України, нормативно-правові акти та інструктивні матеріали з соціального страхування.

Для студентів, аспірантів, викладачів економічних дисциплін, а також фахівців страхової, фінансової та кредитної сфери.

ББК 65.272 Я 73

© Внукова Н. М.,
Кузьминчук Н. В., 2005
© Кондор, 2005

ISBN 966-351-041-2

Ви придбали книгу, де розглядаються питання соціального страхування населення України. На сучасному етапі розвитку держави надзвичайно актуальним є розвиток соціального захисту, проведення пенсійної реформи, зменшення безробіття. Всі ці питання знайшли яскраве відображення у посібнику, де подано велику кількість цікавих прикладів, виконано аналіз діяльності фондів соціального страхування, висвітлено досвід інших країн.

Цей навчальний посібник дуже потрібен студентам та викладачам, бо в ньому розповідається саме про *сучасний* стан розвитку соціального страхування. Книга буде також корисна для широкого кола страхувальників.

Крупка М. І.,
доктор економічних наук,
професор, заслужений діяч
науки і техніки України

Дуже змістовна та цікава книга. гадаю, що вона буде корисною і студентам, і фахівцям.

Успенко В.І.,
професор, завідувач кафедри біржової,
страхової та банківської справи ХДТУБА.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	9
1. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ „СОЦІАЛЬНЕ СТРАХУВАННЯ” З РОЗПОДІЛОМ НАВЧАЛЬНОГО ЧАСУ ЗА ТЕМАМИ І ФОРМАМИ ЗАНЯТЬ.....	11
2. ЗМІСТ КУРСУ ЗА ТЕМАМИ.....	11
3. ТЕОРЕТИЧНИЙ КУРС.....	17
Тема 1. Сутність, принципи і роль соціального страхування..	17
1.1. Сутність соціального страхування.....	17
1.2. Функції соціального страхування.....	23
1.3. Загальні поняття загальнообов’язкового державного соціального страхування.....	25
1.4. Етапи розвитку системи соціального страхування... 27	
1.4.1. Етапи реформування системи соціального страхування в Україні.....	27
1.4.2. Етапність становлення Пенсійного фонду України.....	28
1.5. Види загальнообов’язкового державного соціального страхування.....	29
1.6. Суб’єкти й об’єкти соціального страхування.....	31
1.7. Принципи соціального страхування.....	31
1.8. Система соціальних гарантій населення: соціальні нормативи і джерела фінансування соціальних гарантій, індексация.....	32
1.8.1. Система соціальних гарантій населенню.....	32
1.8.2. Державні соціальні стандарти і нормативи.....	38
1.8.3. Державний моніторинг у сфері соціального страхування.....	43
1.8.4. Індексация у системі соціального захисту.....	43

Тема 2. Іноземний досвід у сфері соціального страхування....	47
2.1. Огляд систем соціального страхування зарубіжних країн.....	47
2.2. Проблеми розвитку системи соціального страхування за кордоном та в Україні.....	55
Тема 3. Державне регулювання соціального страхування.....	60
3.1. Загальні положення про нагляд та контроль у системі соціального страхування.....	60
3.1.1. Організація державного нагляду.....	60
3.1.2. Організація управління фондами загальнообов’язкового державного соціального страхування.....	61
3.1.3. Характеристика платників зборів на загальнообов’язкового державного соціального страхування.....	64
3.2. Соціальні послуги та їх матеріальне забезпечення... 66	
3.2.1. Розмір призначення матеріальної допомоги....	66
3.2.2. Період обчислення призначення матеріальної допомоги.....	67
3.2.3. Види державної допомоги.....	69
3.3. Органи нагляду та контролю в системі державного пенсійного забезпечення.....	72
3.4. Органи нагляду та контролю в системі недержавного пенсійного забезпечення.....	76
3.5. Державне регулювання рівня та якості життя населення.....	77
Тема 4. Страхування тимчасової втрати працездатності.....	81
4.1. Загальна характеристика Фонду соціального страхування тимчасової втрати працездатності.....	81
4.2. Формування джерел надходження у Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності.....	82
4.3. Напрямки використання коштів Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності.....	86
4.4. Управління Фондом соціального страхування з тимчасової втрати працездатності.....	90
Тема 5. Медичне страхування.....	96
5.1. Економічна необхідність медичного страхування....	96
5.2. Форми медичного страхування та їхні організаційні основи.....	97
5.2.1. Обов’язкове медичне страхування.....	98
5.2.2. Добровільне медичне страхування.....	104

5.3. Оцінка сучасного стану медичного страхування в Україні та шляхи його поліпшення.....	110	7.2.1. Характеристика соціального страхування на випадок безробіття.....	168
5.3.1. Загальний підхід до побудови системи медичного страхування.....	110	7.2.2. Характеристика загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття.....	171
5.3.2. Принципові підходи до створення механізму функціонування медичного страхування.....	116	7.2.3. Види допомоги з безробіття.....	173
5.3.3. Концептуальний підхід до системи організації охорони здоров'я.....	118	7.3. Світовий досвід страхування на випадок безробіття..	179
5.4. Зарубіжний досвід медичного страхування.....	126	7.3.1. Добровільне страхування від безробіття в Данії..	179
5.4.1. Організація обов'язкового медичного страхування.....	126	7.3.2. Страхування від безробіття у Швеції.....	180
5.4.2. Особливості складання договору «асистанс»....	130	7.3.3. Страхування від безробіття в інших країнах світу..	183
5.5. Медичне страхування в країнах світу.....	132	7.4. Страхові внески на загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття.....	184
5.5.1. Організація національних систем охорони здоров'я.....	132	7.5. Перерахування страхових внесків до Фонду, облік та звітність платників страхових внесків.....	194
5.5.2. Особливості медичного страхування у Німеччині.....	134	7.6. Управління страхуванням на випадок безробіття через Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття.....	196
5.5.3. Медичне страхування Франції.....	137	7.7. Тенденції розвитку системи обов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття.....	203
5.5.4. Особливості бюджетної системи охорони здоров'я у Швеції.....	138	Тема 8. Пенсійне страхування.....	211
5.5.5. Особливості системи охорони здоров'я у Великій Британії.....	139	8.1. Сутність пенсійного страхування.....	211
Тема 6. Страхування від нещасних випадків на виробництві та від професійного захворювання.....	141	8.2. Порядок обчислення пенсій.....	212
6.1. Сутність страхування від нещасних випадків.....	141	8.3. Особливості пенсійного забезпечення наукових працівників.....	216
6.1.1. Соціальне страхування від нещасних випадків на виробництві та від професійного захворювання...	141	8.4. Оцінка рівня пенсійного забезпечення.....	220
6.1.2. Обов'язкове державне страхування від нещасних випадків на виробництві.....	147	8.5. Завдання Пенсійного фонду України.....	223
6.1.3. Обов'язкове особисте страхування від нещасних випадків.....	150	8.6. Джерела надходження у Пенсійний фонд України..	224
6.2. Джерела надходжень у Фонд соціального страхування від нещасних випадків.....	152	8.7. Напрямки використання коштів Пенсійного фонду України.....	225
6.3. Соціальні виплати Фонду соціального страхування від нещасних випадків.....	154	8.8. Реформування системи пенсійного забезпечення...	228
Тема 7. Страхування на випадок безробіття.....	161	8.8.1. Досвід реформування пенсійної системи Польщі.....	228
7.1. Характеристика сучасного стану ринку праці в Україні.....	161	8.8.2. Пенсійна реформа в Україні.....	232
7.2. Сутність та види соціального страхування на випадок безробіття.....	168	8.9. Недержавне пенсійне страхування.....	236
		8.9.1. Сутність недержавного пенсійного страхування.....	236

ВСТУП

В Україні діє загальнообов'язкова система державного соціального страхування, що має свої відмінні риси, неврахування яких може негативно вплинути на результати господарської діяльності суб'єктів підприємницької діяльності.

“Соціальне страхування” — спеціальний курс, що охоплює вивчення особливої сфери соціальних відносин, які виникають між державою, юридичними та фізичними особами за сприяння спеціалізованих фінансових інститутів. Однією з умов майбутньої інтеграції України в сучасну європейську систему соціального страхування є наявність ефективного забезпечення соціального захисту населення.

Мета курсу — досягнення студентами належного рівня професійних знань, вмінь та навичок у галузі управління фінансами й аналізу соціальних послуг.

Об'єктом вивчення є процес організації соціального страхування та забезпечення соціального захисту населення шляхом надання соціальних послуг.

Предметом є види загальнообов'язкового державного соціального страхування відповідно до страхового випадку.

“Соціальне страхування” — це професійно орієнтована дисципліна для майбутніх фахівців у галузі економіки та фінансів.

Вивчення курсу передбачає освоєння студентами питань, що стосуються структури та суб'єктів системи соціального страхування, функцій його складових, основних завдань державного регулювання у сфері соціального страхування.

Майбутній фахівець повинен знати:

— основи побудови системи загальнообов'язкового державного соціального страхування України та організацію систем соціального страхування низки зарубіжних країн;

— законодавчу та нормативну базу соціального страхування з різних видів соціального забезпечення залежно від страхового випадку;

— формування системи соціальних гарантій населення: соціальні нормативи та джерела фінансування соціальних гарантій;

8.9.2. Асоціація недержавних пенсійних фондів.....	240
8.9.3. Доходи і витрати недержавних пенсійних фондів.....	241
8.9.4. Договір про недержавне пенсійне страхування....	244
8.9.5. Стан розвитку недержавного пенсійного забезпечення.....	246
8.9.5.1. Загальний рівень організації недержавних пенсійних фондів.....	246
8.9.5.2. Діяльність недержавного пенсійного фонду працівників бюджетних установ.....	247
8.9.6. Закордонний досвід недержавного пенсійного страхування.....	248
Практикум з пенсійного страхування.....	252
Тема 9. Напрямки вдосконалення соціального страхування в Україні.....	270
9.1. Особливості систем соціального страхування у розвинутих країнах.....	270
9.2. Особливості фінансування соціальної сфери.....	275
9.3. Нетрадиційні джерела фінансування соціальної сфери.....	281
4. ТЕСТИ.....	285
Висновки.....	312
Рекомендована та використана література.....	314
Додатки.....	325
Додаток А. Закон України „Про соціальні послуги”.....	325
Додаток Б. Структура фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування України.....	338
Додаток В. Закон України „Про внесення змін до Закону України „Про страхові тарифи на загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності”.....	343
Додаток Г. Постанова КМУ „Про заходи щодо поліпшення пенсійного забезпечення громадян”.....	345

- форми й методи планування у державних цільових фондах (ДЦФ) соціального страхування;
- етапи реформування системи соціального страхування;
- організацію функціонування органів управління ДЦФ страхового захисту;
- напрями вдосконалення соціального страхування в Україні.

Знання та навички, набуті під час вивчення цього курсу, будуть корисними при написанні курсових та випускних магістерських робіт, а також у подальшій професійній діяльності.

Навчальний посібник охоплює 10 тем відповідно до навчальної програми (з урахуванням Законів України „Про соціальні послуги”, „Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування” та ін.).

Посібник підготовлений проф., д.е.н. Внуковою Н. М. та доц., к.е.н. Кузьминчук Н. В.